

เจตนา นาควัชร

คณะอักษรศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปรัชญา กับ การมองโลก*

ภาพของ ฉง-หลุยส์ ฟอเรจ: เจ้าหนูกว๊าร็อช
(จากนวนิยายเรื่องเหยื่อธรรมชาติ)

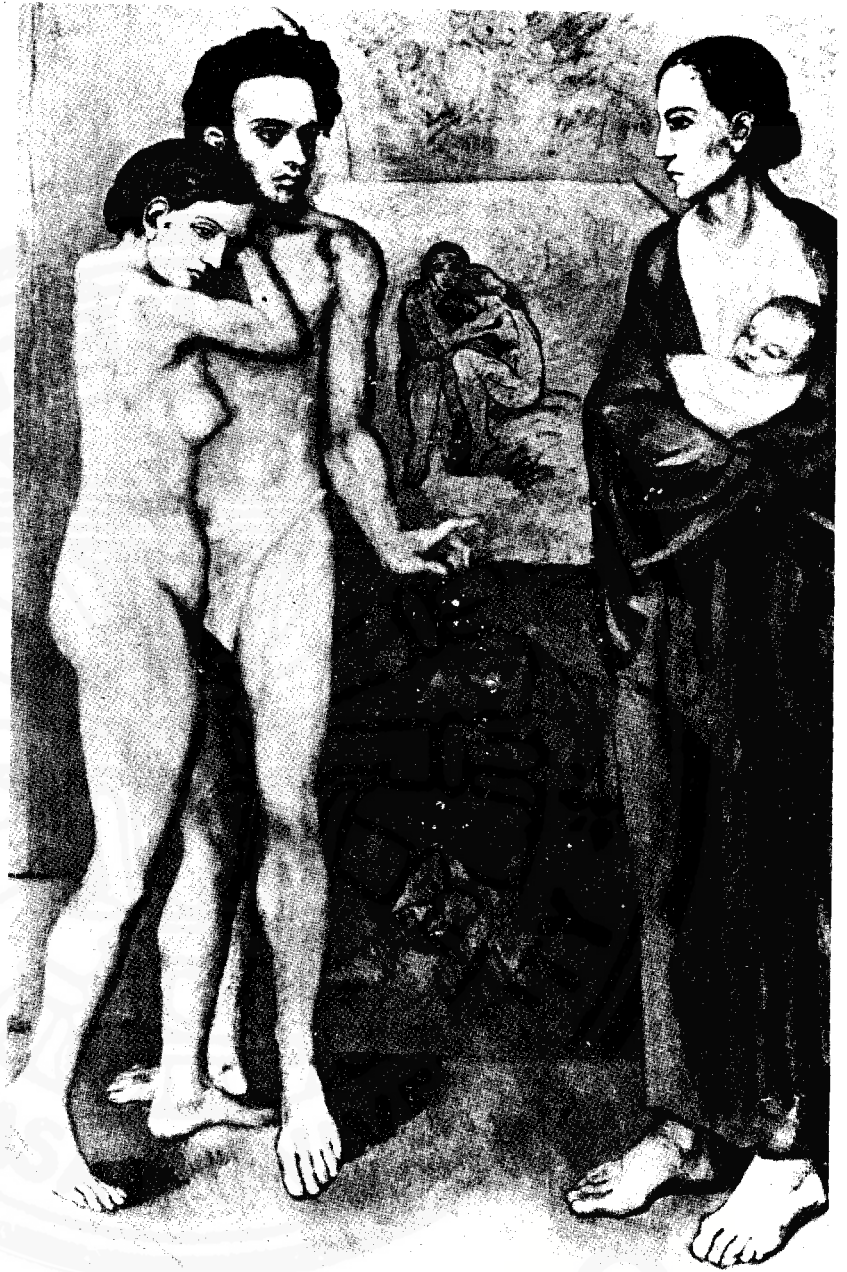
ผมจะขอเริ่มต้นด้วยการอภิปราย
ในประเด็นใหญ่ ๆ อันเป็นหัวข้อของการ
ประชุมเสียก่อน โดยที่ผมจะขออนุญาต
ให้ความเห็นซึ่งเป็นความเห็นส่วนตัว คือ
ไม่ใช่ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางปรัชญา
ที่ชัดเจนในเรื่องของหลักเกณฑ์ และทฤษฎี

ประเด็นแรกที่ผมจะพูดถึง ก็คือว่า
การที่เราจะนำเอาวิชาการของเราไปผูก
กับเรื่องที่เป็นไทย มันเป็นเรื่องที่ทำได้หรือ
ทำไม่ได้อย่างไร ผมยินดีที่อาจารย์เสรี
พงศ์พิศ ได้กล่าวเป็นเชิงนำไว้เมื่อตอน
ต้นของรายการนี้ว่า ที่ว่าอยากจะให้เป็น
ไทยนั้น เป็นเพราะว่าเท่าที่แลมาแล้ว เนื้อหา
ที่เรานำมาศึกษากันนั้นมันเป็นเรื่องที่ไม่
ใช่ไทยเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการมุ่ง
พิจารณาเรื่องของเนื้อหาจะทำให้เกิด
ความกระอักกระอ่วนใจได้ว่ามันเป็นไทยหรือ
ไม่เป็นไทยนั้นเป็นอย่างไร ที่ผมอยากจะ
ถามก็คือว่า ในเรื่องของแสวงหาความรู้
นั้น สิ่งที่เราจะนำมาคำนึงกันนั้นเป็นสิ่งที่
เรียกว่า “ไทย” ได้มากน้อยแค่ไหน เรา
พูดว่า “ประวัติศาสตร์ไทย” เราเข้าใจ
เราพูดว่า “วรรณคดีไทย” เราเข้าใจ เรา
พูดว่า “ศิลปะไทย” เราเข้าใจ เราพูดว่า
“วิทยาศาสตร์ไทย” เราจะไม่ค่อยเข้าใจ

ใจ เราพูดว่า “วิศวกรรมศาสตร์ไทย”
เราก็ไม่ค่อยจะเข้าใจ เราพูดว่า “แพทย์
ไทย” หรือว่า “แพทยศาสตร์ไทย” ความ
หมายก็เป็นไปอีกแบบหนึ่ง คือหมายถึง
วิทยาการทางการแพทย์ก่อนที่การแพทย์
แผนตะวันตกจะเข้ามา เพราะฉะนั้น ตัว
กำหนดที่เป็นเรื่องของไทยเป็นตัวกำหนด
ที่หลวมมาก หลวมเสียจนในบางครั้งมัน
เป็นเพียงแค่การขีดวงเพื่อที่จะทำงานให้
สำเร็จได้ชิ้นหนึ่งเท่านั้น ถ้าเราลองไป
อ่านตำราที่เรียนกันมาตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก
จะพบว่ามีการพูดถึงประเด็นที่ว่า คนไทย
รักสงบ คนไทยประหยัด คนไทยไม่มี
ความรุนแรง พวกเราได้ผ่านปี 2519 มา
แล้ว คงจะพูดไม่ได้เต็มปากว่าคนไทยไม่
มีความรุนแรง สิ่งที่ผมอยากจะให้เราทำ
ความกระอักกระอ่วนใจในทันที ก็คือว่า ขอบ
เขตที่เราใช้กำหนดว่าจะอะไรเป็นไทยหรือไม่
เป็นนั้น เป็นขอบเขตในทางภูมิศาสตร์ใช่
หรือไม่ หรือเป็นขอบเขตในเรื่องของช่วง
เวลาที่เป็นมิติทางประวัติศาสตร์ใช่ไหม,
ขอบเขตเหล่านี้เป็นขอบเขตที่จอมปลอม
หรือเปล่า มันเป็นขอบเขตที่เดินได้หรือ
เปล่า เราควรจะมุ่งหาอะไรที่กว้างกว่านั้น
หรือไม่

* เรียบเรียงใหม่จากปาฐกถาในงานสัมมนาเรื่อง
“การศึกษาแนวความคิดของคนไทยในอดีตและ
ปัจจุบัน” จัดโดย สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ (พฤษภาคม 2525)

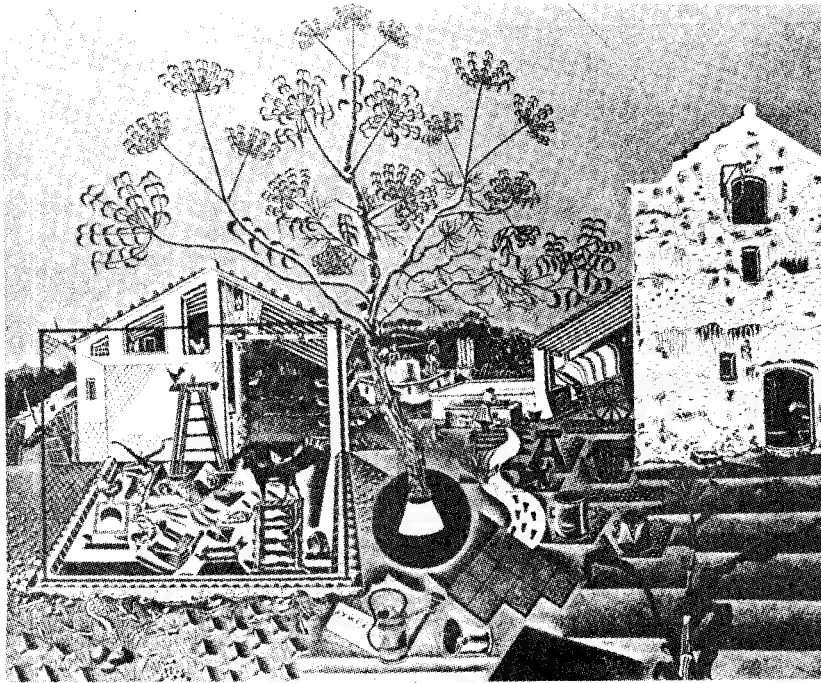
ผมมีความกังวลอยู่ว่าในวิชาที่มีความกว้างขวาง และลึกซึ้งอย่างปรัชญานั้น ถ้าเราจะมุ่งแต่เพียงจะทำให้มันเป็นไทยแล้วละก็ มันอาจจะกลายเป็นผลร้ายต่อวิชานี้ก็ได้ ผมหวังว่าคงไม่ใช่จุดประสงค์ของการสัมมนาครั้งนี้ การที่เราบอกว่าเราจะแสดงความเป็นไทยด้วยการแต่งกายแบบใดแบบหนึ่ง กับการทำเราต้องการแสดงความเป็นไทยด้วยการเอาเนื้อหาที่เป็นไทยมาศึกษาในเชิงปรัชญาเป็นคนละประเด็น ผมหวังว่ามันคงจะไม่ไปไกลถึงขนาดนั้น จะขอยกตัวอย่างจากวรรณคดีสักเรื่องหนึ่ง ตั้งแต่เด็กมาเราชอบอ่านเรื่องศรีธนญชัย เราารู้สึกว่าตัวศรีธนญชัยนั้นมันมีลักษณะที่เป็นไทยมาก คือมีมัน-สมองอันปราดเปรื่อง ชอบที่เล่นที่จริงแต่ไปได้ลึก มีความชัดเจนในเรื่องของการใช้ภาษา สามารถที่จะเอาภาษานั้นไปหลอกใครก็ได้ เขาออกมาอย่างก็บิดไปอย่างอื่น บางครั้งก็เสแสร้งตีความตามตัวอักษร ศรีธนญชัยชอบแสดงตัวอยู่เหนือผู้อื่น บางครั้งก็มุ่งทำลายระบบสังคมเสียด้วยซ้ำไป ศรีธนญชัยนั้นคือ ประชาธิปไตยแห่งความคิด ซึ่งความคิดนั้นชักจะแปรเป็นพฤติกรรมทางสังคมไปแล้วด้วย เช่น สามารถที่จะหลอกพระเจ้าแผ่นดินลงจากราชอาสน์ลงไปในน้ำได้ ซึ่งคนธรรมดาทำไม่ได้ แปลความว่าความสำเร็จของศรีธนญชัยก็คือ การหลอกเขกหัวเจ้านายได้ด้วยสติปัญญาอันปราดเปรื่องของปुरुชนธรรมดา นอกจากนี้ศรีธนญชัยก็ชี้ให้เห็นถึงทางสายกลาง ว่าคนเรานั้นฉลาดก็ดีแล้ว แต่อย่าใช้ความฉลาดจนเกินไปไปในที่สุดจะเจ็บตัว เมื่อประมาณ 8 ปีที่แล้วผมไปพนมเปญ และไปพบหนังสือเจ้าเล่มหนึ่ง ชื่อ ศรีธนญชัย แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสพร้อมด้วยคำนำซึ่งคนเขมรเขียน เขาบอกว่าเรื่องนี้เป็นของเขา และศรีธนญชัยนั้นคือ อัจฉริยภาพอันแท้จริงของชาวเขมร มีลูกศิษย์ผมคนหนึ่งเขาทำวิทยานิพนธ์เรื่องศรีธนญชัย แต่ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้ว่าต้นตอที่แท้จริงนั้นเป็นไทยหรือเขมรถึงอย่างไรก็ดี ไทยกับเขมรก็ไม่ควรจะ

ต้องมาพิพาทกันเพื่อแย่งความเป็นต้นตำหรับของศรีธนญชัย ในเรื่องของวิชาการนั้น เราน่าจะพยายามมองให้กว้างออกไปจนถึงลักษณะของมนุษยชาติ และลักษณะที่เป็นสากล

จะขอยกตัวอย่างประสบการณ์จากเมืองเขมรมาเล่าสู่กันฟังอีกสักเรื่องหนึ่ง ครั้งหนึ่งเขาเอาวงมโหรีออกมาเล่น แล้วเล่นเพลงลาวดวงเดือน ซึ่งเรารู้ว่าคนไทยแต่งเพราะมีหลักฐานอยู่ ผมก็ถามเขาว่าเพลงนี้เพราะเหลือเกิน อยากทราบว่าเพลง

นี้มาจากไหน เขาบอกว่าได้รับสืบทอดมาโดยตรงจากหลวงพระบาง ในอดีตอันไกลโพ้น ตัวอย่างที่ว่ามานี้ทำให้ผมคิดได้ว่า ถ้าเรามองเห็นว่าจะอะไรเป็นสมบัติร่วมถ่ายทอดกันได้ โดยข้ามจากวงแคบ ๆ ที่เราเคยขีดเอาไว้ มันอาจจะเป็นวิธีการศึกษาที่จะไปเกื้อหนุนต่อการศึกษาปรัชญาได้ดีกว่าที่จะมาจำกัดวงในเรื่องของปรัชญาที่เป็นวิทยาการ เราจะต้องตั้งคำถามว่าแค่ไหน อย่างไร จึงเป็นวิทยาการ ผมพยายามที่จะเฝ้าสังเกตความคิดตะวันตกแล้วก็

ภาพของ Jo-an Miro : ฟาร์ม

เกิดความอัดอั้นตันใจเป็นกำลัง เพราะเราชอบสร้างระบบความคิด บางครั้งก็เป็นระบบที่แข็งทื่อ หรือตายตัวไปเสียด้วยซ้ำ เช่นเราชอบมองอะไรแบบที่เรียกว่า Thinking in opposites ก่อนเฮเกลก็มี หลังเฮเกลก็มี ผมใช้เวลาในระยะหลายเดือนที่ได้อ่านงานวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตก ก็พบว่าระบบความคิดแบบนี้ไม่ได้สูญสลายไปเลย ยิ่งเมื่อได้รับอิทธิพลจากภาษาศาสตร์ยุคใหม่เข้ามาในรูปของ “โครงสร้างนิยม” ด้วยแล้ว การมองอะไรที่ขัดกันเพื่อที่จะไปหาตัวที่สามตอนท้าย ก็ยิ่งทวีพลังขึ้นทุกที ดูราวกับว่ามองอะไรก็ต้องจัดเป็นระบบอย่างนี้ มันอาจจะเป็นการมองโลกด้วยแว่นสีก็ได้ มองไม่เห็นทั้งโลกเห็นแต่ฉากมุมหนึ่งที่เรายืนอยู่

ผมถือว่า การมองโลกด้วยทัศนะของปรัชญานั้นควรจะเป็นแก่นของการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาที่เขาเรียกกันว่า มนุษยศาสตร์ และก็อาจจะเป็นแก่นของการศึกษาในแขนงอื่นได้ด้วย แต่สิ่งที่ผมอยากจะเน้นก็คือว่า ปรัชญานั้นเป็นการมองโลก เป็นการมองโลกซึ่งอาจจะเริ่มต้นในระดับของบุคคล และจาก

ประสบการณ์ของบุคคลนั้นพยายามที่ขยายวงออกไปสู่คนจำนวนมาก ผมจึงถือว่า ปรัชญานั้นคงจะมีใช่เป็นโลกทัศน์ของบุคคลที่รู้อยู่เฉพาะของตัวเอง ปรัชญาเป็นเรื่องที่ตั้งอยู่บนรากฐานของการยอมรับของคนจำนวนหนึ่ง ยิ่งถ้าเป็นคนจำนวนมากก็ยิ่งดี หมายความว่า ปรัชญานั้นคือศาสตร์ที่ทลายอัตตาของแต่ละบุคคล เพื่อที่จะนำไปสู่ความคิดร่วม แม้แต่ในยุคใหม่ที่ยังถืออยู่ได้มีการแยกวิทยาการออกเป็นสาขาต่าง ๆ ปรัชญาก็ยังเป็นแกนกลางที่สำคัญ ผมคิดว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาควรที่จะเป็นเชิงปรัชญา การมองโลกด้วยวิจารณ์ญาณ ทัศนะทั้งหลายที่กล่าวมานี้ มันแฝงอยู่ในทุกวิชา เพราะฉะนั้นปรัชญาคือศาสตร์ที่แฝงอยู่ในศาสตร์อื่น และนักคิดก็ได้พยายามพัฒนาไปจนถึงขั้นที่ว่าเราสามารถที่จะสร้างแนวความคิดซึ่งกว้างพอที่จะครอบคลุมประสบการณ์ของคนเป็นจำนวนมากได้ ผมจึงมีความกังวลและมีข้อสงสัยว่า ปรัชญานั้นแยกเป็นวิชาออกมาต่างหากจากวิชาอื่นได้หรือ เมื่อเดิมมันไม่ได้แยก เพราะฉะนั้นการที่เราจะมาให้ความรู้ในรูปวิชาเอกปรัชญาหรือพยายามผลิต

ผู้เชี่ยวชาญสาขาปรัชญา ผมคิดว่าจะต้องเป็นกิจกรรมของการประสานความสำนึกรู้, ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์จากหลายสาขา แล้วมาคิดร่วมกันในกรอบของข้อตกลงร่วมกันบางประการที่หลวมพอที่จะไปอธิบายปรากฏการณ์ และประสบการณ์ของคนจำนวนมากได้ ผมอยากจะเรียนเสนอไว้ว่า เรื่องที่จะทำให้ปรัชญานั้นเป็นไทยอาจจะมีได้มีลำดับความสำคัญสูงสุดสำหรับการศึกษาปรัชญาในประเทศไทย

ประเด็นที่ผมจะพูดถึงต่อไปเป็นส่วนหนึ่งของบทบรรยายที่ผมเสนอในการประชุมที่เชียงใหม่เมื่อสัปดาห์ที่แล้ว เมื่อผมได้วิเคราะห์วิธีการแสวงหาความรู้ในสาขามนุษยศาสตร์ในปัจจุบันแล้ว ผมก็อดที่จะคิดไม่ได้ว่าการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์คงจะเปลี่ยนแปลงไปมากในยุคหลัง ๆ นี้ เมื่อเดิมนั้น การแสวงหาความรู้คงเป็นเรื่องของมนุษย์สัมพันธ์ มนุษย์มนุษย์ย่อยถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เกิดเป็นข้อตกลงร่วมบางประการขึ้นมา วิธีการสอนปรัชญาในโบราณจึงเป็นการเอาคนมาสัมผัสกับคน ผมเรียกว่าเป็นปฐมภูมิแห่งการแสวงหาความรู้ ประเภทที่สองของการแสวงหาความรู้ซึ่งกลายมาเป็นประเภทหลัก คือ เป็นการเอาผลงานของมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ มาศึกษากัน เช่นว่า เอาผลงานซึ่งเป็นงานเขียนหรือเป็นงานซึ่งมีผู้บันทึกไว้เอามาศึกษาเป็นตัวหลักของการศึกษา ผมเรียกว่าเป็นทุติยภูมิแห่งการแสวงหาความรู้ วิชาปรัชญาในปัจจุบันถ้าไม่ทำอย่างนี้ก็ย้อนหลังไปไม่ได้ มันเป็นเรื่องที่เลี่ยงไม่ได้ ประวัติศาสตร์ก็ต้องใช้หลักฐานเหล่านี้ ในด้านการศึกษา ศิลปะก็ต้องใช้หลักฐานซึ่งเป็นผลงานของมนุษย์ แค่นี้ยังไม่พอ มันได้เกิด ตติยภูมิแห่งการแสวงหาความรู้ขึ้นแล้ว ซึ่งในตัวของมันเอง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะไปเป็นสิ่งที่ทำลาย หรือสิ่งที่สร้าง มันอยู่ที่ว่าเราจะใช้มันอย่างไร นั่นคือการขยายวงของการแสวงหาความรู้ออกไปสู่คนเป็นจำนวนมากด้วยการใช้เทคโนโลยี ผมได้เอ่ยถึง

เรื่องการศึกษาศิลปะในปัจจุบันว่า ถ้าไม่ใช้ภาพถ่ายก็คงจะไม่สามารถที่จะได้รับความรู้ที่กว้างขวางถึงเท่าที่เราจะสามารถรู้ได้ในปัจจุบัน เราสามารถที่จะข้ามกาลเวลาข้ามพรหมแดนแห่งเรื่องของถิ่นที่ด้วยการใช้เทคโนโลยี แต่สิ่งที่ผมเป็นห่วงก็คือว่าการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นตัวสื่อที่ทำให้เราขาดการสัมผัสที่แท้จริง อย่างว่าแต่เป็นสัมผัสกับตัวมนุษย์และชีวิตจริงเลย แม้แต่การสัมผัสกับตัวงานของมนุษย์ที่แท้จริงก็มีได้สัมผัสแล้ว เพราะว่ามันตัวอื่นเข้ามาแทน ผู้เชี่ยวชาญในการดนตรีปัจจุบันนั้นอยู่ได้ด้วยแถบบันทึกเสียงและแผ่นเสียง นักประวัติศาสตร์ศิลป์ในปัจจุบันเป็นจำนวนมากคือช่างถ่ายรูป ประเด็นที่ผมพูดในตอนี้ ก็คือว่า ถ้าย้อนกลับมาดูเรื่องปรัชญาขณะนี้เราก็คงจะต้องตั้งคำถามว่าปรัชญาขึ้นอยู่กับตรงไหน ยืนอยู่ที่ปฐมภูมิ อย่างที่ผมว่าหรือเปล่า ที่ว่ามนุษย์สัมผัสมนุษย์ ยืนอยู่ตรงที่ศึกษางานที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ใน ทุติยภูมิ หรือเปล่า หรือว่าขึ้นอยู่กับใน ตติยภูมิ ที่ดลดยออกมาแล้วด้วย การเอาคำพูดและความคิดอันหลากหลายและลึกซึ้งของคนในอดีตมาเผยแพร่ออกไปด้วยเทคโนโลยี ข้อสรุปในขั้นนี้ก็คงจะเป็นว่าเราจะหยุดอยู่ในภูมิใดภูมิหนึ่งไม่ได้ คงจะต้องกระโดดข้ามไปข้ามมาทั้ง “ไตรภูมิ” ที่ผมได้เอ่ยมาข้างต้นนี้

สิ่งที่ต้องการเน้นในที่นี้ ในกระบวนการศึกษาก็คือว่า หน้าที่ของปรัชญา คงจะต้องเป็นการวิเคราะห์ตัวเองและสร้างความสำนึกว่าเรายู่ตรงไหน เราอยู่ในสถานะอันใด ผมดีใจมากที่อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ พูดไว้ในการบรรยายช่วงต้นว่า เวลาเรามองอะไรอย่าไปคิดว่าเราหยุดโลกมันได้ แต่การที่เราจะศึกษาสิ่งใดให้ถ่องแท้ เราก็จำเป็นต้องกำหนดขอบเขตของการศึกษานั้นในแง่หนึ่ง การศึกษาอะไรก็ตาม ถ้ามองในเชิงปรัชญาก็คือการเจาะประเด็นปัญหาใดปัญหาหนึ่ง คือเป็นการยอมรับการพ่ายแพ้ของมนุษย์ว่าเราไม่สามารถที่จะรู้อะไรได้หมด เพียง

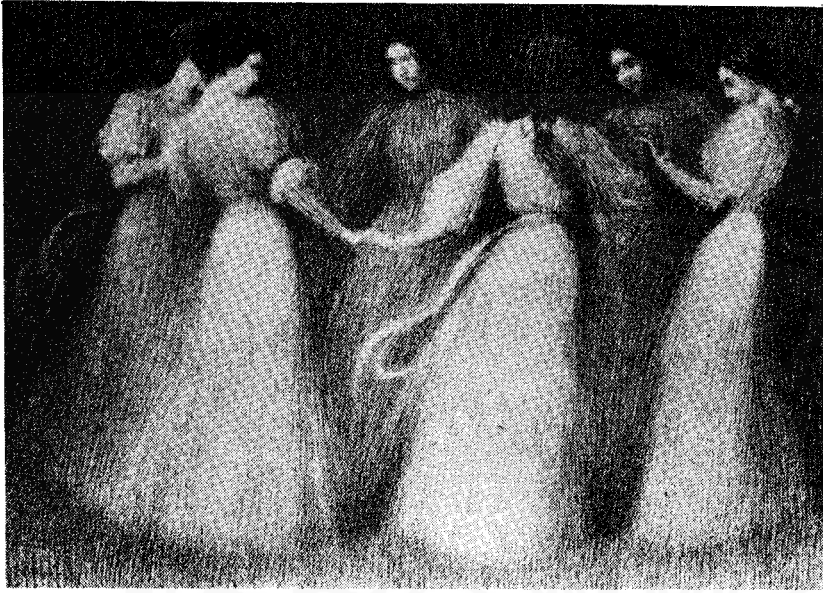

แต่ความสำนึกในเรื่องขอบเขตของเวลาก็ชวนให้ปวดเศรเวียนเกล้ากันแล้ว เพราะเวลามันเดินรุดหน้าไปโดยไม่หยุด เราพยายามจะบรรยายสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เราเห็นด้วยตา แม้สิ่งที่เห็นรูปธรรมก็ตาม เมื่อบรรยายเสร็จไปแล้ว สิ่งนั้นได้เคลื่อนไปได้แปรสภาพไปแล้ว สิ่งที่เราบรรยายออกมา จะบรรยายในเชิงของปรัชญา หรือบรรยายในเชิงของอะไรก็ตาม สิ่งนั้นมันมิได้อยู่คงที่อีกต่อไปแล้ว ที่เราหวังว่าจะหาวิธีการที่จะทำให้การศึกษาปรัชญานั้นให้มีเนื้อหาที่เป็นไทยมากขึ้น มันก็อาจเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่คงจะต้องเป็นสิ่งที่เป็นไปได้โดยการยอมรับข้อจำกัดว่า เราหยุดโลกไม่ได้ ผลที่เราได้จากการศึกษานั้นคือการสร้างโลกสมมติเล็ก ๆ ขึ้นมา โดยที่เราหวังว่ามันจะเป็นตัวแทนของประสบการณ์อันหลากหลายได้ แต่เราจะต้องไม่ลืมว่า สิ่งที่เรามองเห็นนั้น เป็นตัวแทนของภาพอื่นซึ่งเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา ในแง่ที่ความสำนึกประวัติศาสตร์อาจจะช่วยให้ความกระจ่างได้ โดยที่เราจะต้องยอมรับเสียแต่เริ่มแรกว่า สิ่งที่เราเห็นได้เป็นรูปธรรม จารึก จดจำ ไว้ในสมองของเรา และนำมาบรรยาย นำมาวิเคราะห์ได้นั้น เป็นสิ่งที่อุบัติขึ้นในมิติของกาลเวลาเมื่อสำนึกได้เช่นนั้นแล้ว เราก็จะเข้าใจถึงธรรมชาติของความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง แต่การยอมรับมิติของประวัติศาสตร์ในการศึกษาปรัชญาก็ไม่ควรจะเป็นสิ่งที่ไปทำลายการแสวงหาความหมาย

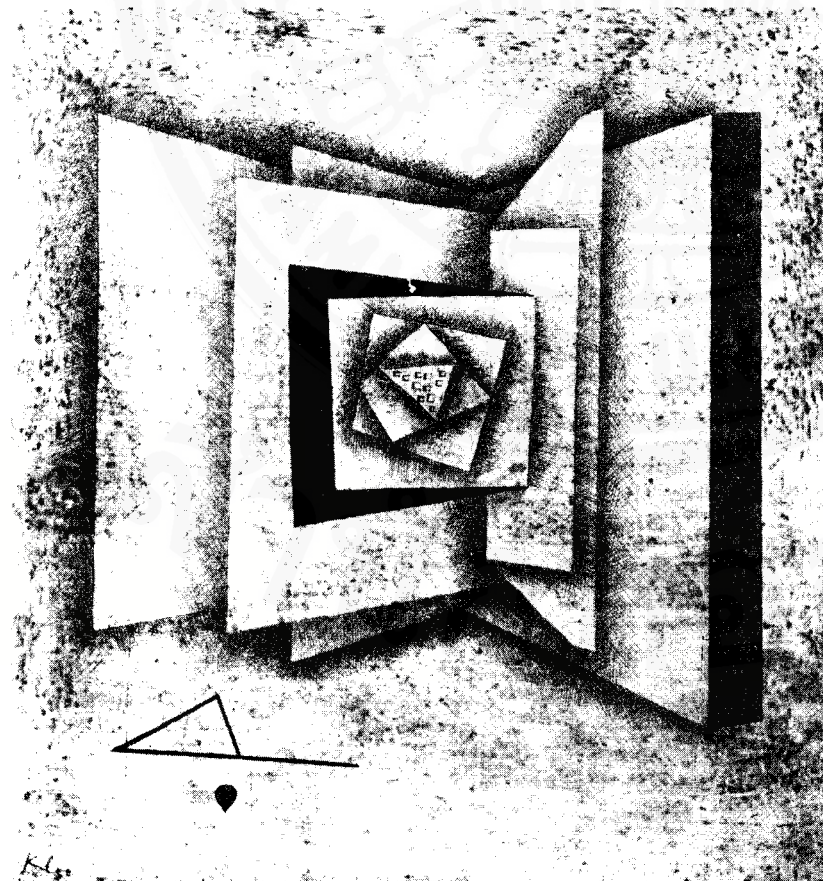
และคุณค่าอันเป็นสากล

ตรงนี้แหละ ที่ผมรู้สึกว่าเป็นที่สุดวิชาปรัชญาเท่าที่ผมมองเห็น มันคือ วิชาซึ่งรับประสบการณ์ได้ทุกแบบ เมื่อรับประสบการณ์ได้ทุกแบบแล้วนำ ประสบการณ์นั้นมาใคร่ครวญ ใคร่ตรองหาเหตุผลอธิบายว่าเหตุใดเป็นเช่นนั้น และในขั้นต่อไปถ้าเราสำนึกได้ว่า สิ่งที่เป็นอยู่และสิ่งที่เป็นไปได้ ไม่ได้สร้างความผาสุกให้แก่คนจำนวนมาก เราก็คงจะต้องแสวงหาทางออกที่จะเป็นทางลดความทุกข์ และเป็นทางสร้างความผาสุกแก่คนเป็นจำนวนมาก หรือเป็นทางรอดของมนุษยชาติ สิ่งเหล่านี้คงเป็นประเด็นเป็นปัญหาที่เป็นแก่นของปรัชญา

ข้อเรียกร้องของผมจากนักปรัชญาก็คือว่า ช่วยกันกลับไปสู่ ปฐมภูมิ บ้างได้หรือไม่ ช่วยกันรักษาความสามารถในเชิงที่จะสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่างขึ้นมาที่จะเป็นอาหารใจให้แก่เพื่อนมนุษย์ได้บ้าง สิ่งนั้นจะต้องประทับใจคน มิใช่แค่คนกระต๊อบฝั่ง เมื่อมันประทับใจคนแล้วมันก็คงอยู่ แต่มันคงมิได้ดำรงคงอยู่แต่เพียงในฐานะของภาษาหรือในฐานะของรูปธรรมการที่เราได้สัมผัสกับความคิดของนักคิดสักคนหนึ่งที่สร้างความประทับใจให้แก่เราก็ดี การที่เราได้รับการถ่ายทอด ความชัดเจนต่อโลกจากผู้รู้ก็ดี เราอาจจะลืม ถ้าที่เขาต่อมามหาเรา แต่เราไม่ลืม ความ เพราะความ ที่ฝังอยู่ในหัวเรามิใช่เป็นแค่ ถ้า ผมขอเรียนฝากท่านนักปรัชญาทั้งหลายว่า จะเป็นแนวของท่านวิตเคนส์ไดน์ก็ดี หรือจะเป็นของท่านออสตินก็ดี ที่เขาว่าภาษานั้นยิ่งใหญ่ที่สุด และมนุษย์นั้นจะต้องคิดเป็นรูปของภาษานั้น ผมว่านั่นคือการจัดวางที่แคบเกินไป ประสบการณ์ทางปัญญาอันหลากหลายที่มีได้มาแต่เฉพาะในรูปของภาษา เราอาจจะคิดอะไรก็ได้โดยไม่ใช้ภาษา อาจจะเป็นไปได้ว่าคนบางคนอาจจะคิดออกมาเป็นทำนองเพลงเลยก็ได้ ซึ่งก็อาจจะมีผู้ได้แม้ว่าสิ่งนั้นไม่ใช่ความคิด แต่เป็นความรู้สึก ผมว่ามันก็ไปกันได้ทั้งนั้น

ภาพของ พอล คลี: หนังสือเปิดเล่ม

สิ่งที่ผมอยากจะเห็นในตรงนี้ ก็คือว่า ถ้าเราคิดว่าปรัชญาคือการเรียนผลผลิตผลงานของมนุษย์ที่ถ่ายทอดมาเป็นเพียงตัวหนังสือเท่านั้น ผมคิดว่ามันจะขาดอะไรไปมาก คำถามบางอย่างตอบด้วย **empirical research** ไม่ได้ คนที่จะตอบได้ก็คือ คนที่เชี่ยวชาญทางปรัชญาที่มีข้อมูลและประสบการณ์จำนวนหนึ่งซึ่งอาจเป็นข้อมูลที่ไม่มีวันจะรู้จบ แล้วยื่นคออันยาวออกมาให้คนสับ ปรัชญาคือการมองโลกและการให้ข้อสรุปบนรากฐานของข้อมูลที่ไม่มีความสมบูรณ์ได้ ปรัชญา คือ ศาสตร์แห่งการฟ่ายแพ้ย และนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่เป็นจำนวนมากไม่ได้ทำ “วิจัย” ในความหมายที่นักวิชาการในปัจจุบันชอบใช้กัน ท่านยังรู้เอง หรือหาข้อสรุปจากการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่าง ๆ ผมอยากเรียกฝากไว้ว่า **empirical research** ที่จะทำให้มันมั่นคง แต่ในท้ายที่สุดแล้ว ข้อสรุปเชิงปรัชญามักจะเป็นความชัดเจนที่มาจากประสบการณ์อีกหลากหลาย ซึ่งมิใช่มาจากตัวงานวิจัยแต่เพียงชั้นเดียว ข้อสำคัญอยู่ที่ว่านักคิดจะแปลง “personal vision” ให้ไปเป็น “collective vision” ได้อย่างไร

ที่ผมอยากจะฝากไว้กับนักปรัชญา ก็คือว่า ผมคิดว่าการศึกษาใด ๆ ก็ตามมันเป็นสิ่งซึ่งเราจะเอาปรัชญาเข้าไปจับได้ทั้งส่วน ข้อสรุปในตอนสุดท้ายของผมก็คือว่า ระบบการจัดวิชาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นอาจไม่เหมาะสม เราคงจะต้องมาวาดแผนภูมิกันใหม่ โดยเอาปรัชญาไว้ตรงกลางของศาสตร์ทั้งหลายทั้งปวงให้ได้ ภาพของภาควิชาปรัชญาในอุดมคติก็ควรจะเป็นที่รวมของนักคิด ซึ่งมีพื้นเพดั้งเดิมในวิทยาการสาขาต่าง ๆ แต่สมัครใจที่จะมาเกาะกลุ่มกันเพื่อแสวงหาสิ่งบางอย่างประการที่เขาคิดว่ามีความหมายและคุณค่าสำหรับเพื่อนมนุษย์ ถ้าเราตั้งเข็มไว้สูงถึงเพียงนี้แล้วก็จะมาพบว่าจะไรกันเล่ากับการทำการศึกษาปรัชญา “ให้เป็นไทย”